

6. A Galata és a Római levél

munkalap

Galata levél

Szerző:

Pál apostol (esetleg egy írnok? – Gal 6,11)

Keletkezés ideje, helye:

1. Efezus (Gal 2,10 – 1Kor 16,1: adománygyűjtés) – két korinthusi levél között
2. Macedóniai utazás; 55-ben (ApCsel 20,2) – az 1.2. Kor után a Róm előtt. Ezt teszik valószínűvé a teológiai párhuzamok a két levél között:
kiválasztás pogányapostollá (Gal 1,15-16/Róm 1,1-5); megigazulás hit által (Gal 2,15-21/Róm 3,19-28); Ábrahám (Gal 3,6-25.29/Róm 4,1-25); keresztség (Gal 3,26-28/Róm 6,3-5); szolgaság és szabadság (Gal 4,1-7/Róm 8,12-17); törvény és megszentelődés (Gal 4,21-31/Róm 9,6-13); szabadság a szeretetben (Gal 5,13-15; Róm 13,8-10); ellentét akarás és cselekvés között (Gal 5,17/Róm 7,15-23); Lélekben élni (Gal 5,16-26/Róm 8,12kk).

Címzettek:

Egyértelműen több gyülekezetnek szól már eleve a levél, de melyik területen éltek ezek a gyülekezetek? A név sajnos önmagában nem segít: Α Γαλάται elnevezés arra enged következtetni, hogy az itt élők valaha azok a kelták lehettek, akik Kr.e. 297-ben egészen Thrákiáig, Makedóniáig, Thessáliáig jutottak, majd három törzs átkelt a Hellespontoson és Kr.e. 278/277-ben letelepedtek Ankyra (mai Ankara) környékén.

A. Provincia hipotézis: A provincia hipotézis képviselői azokra a városokra gondolnak, mint címzettek, amelyeket az ApCsel 13,13-14,27 említ. Eme hipotézis mellett szól, hogy a galaták is részt vettek az adománygyűjtésben Jeruzsálem számára és az ottani felsorolásban csak Kis-Ázsia déli részéről vannak említve személyek (ApCsel 20,4). Pál leveléből az derül ki, hogy zsidókeresztyén hatások jelennek meg a gyülekezetben.

B. Tájegység hipotézis: A provincia hipotézis az első missziós út sikeréhez köti a gyülekezetek alapítását, viszont erről a Gal 1,21-ben Pál egy szót sem szól, pedig ez kiválóan alátámasztaná érveit a Jeruzsálemtől való függetlenség mellett. Ugyanakkor a 3,1kk és a 4,12kk-ben kifejezetten taglalja azt az időszakot, amikor a gyülekezeteket alapították. Az Újszövetség egyéb iratai is csak a tájegységet illetik ezzel a névvel (vö. 1Pét 1,1; 2Tim 4,10). Ugyancsak a tájegység hipotézis mellett szól, hogy Pál mindig (a Filem kivételével) konkrét helyi gyülekezeteket szólít meg, ennek hiánya és egy etnikum nevének használata (Gal 1,2; 3,1) pedig ezt a feltételezést erősíti. Az „esztelen galaták” (3,1) megszólítás csak akkor lehet találó, ha a címzettek magukat teljességgel, mint Galácia belieket értették.

A levélírás körülményei:

A speciális helyzetből adódóan nincsen köszöntés a levél elején, viszont minden más levélnél erőteljesebben jelenik meg abban az apostol tekintélye (ezt támasztják alá az életrajzi adatok Gal 1,11-2,9).

H.D. Betz: apologetikus levél

Tradíciók:

2,7k-ben – egy Pál előtti, az apostoli gyűléshez kapcsolódó személyéhez kötődő tradíció;
3,26-28 – keresztelési tradíció; erény és véték katalógus (5,19-23).

Ellenfelek:

1. Az apostol kétfrontos harcot folytat, egyfelől egy júdaizáló csoport ellen, másfelől egy libertinista pneumatikusokból álló csoporttal
2. Egy ellenséges csoport: zsidókeresztyének misszionáriusok

Teológiai tanítás:

Az evangéliumot nem emberektől kapta; „tudjuk, hogy az ember nem a törvény cselekedetei alapján igazul meg, hanem a Jézus Krisztusba vetett hit által” (Gal 2,18); az Írás mindenkit bűn alá rekesztett; Krisztusban elnyert szabadság.

Római levél

Szerző:

Pál apostol (írnok? – Gal 6,11)

Keletkezés ideje, helye:

A Római levél Pál életének és missziós tevékenységének fordulópontján íródott. Ezt támasztják alá az apostolnak a levélben megjelenő tervei: nyugatra, Spanyolországba utazni és hirdetni az evangéliumot (15,23-24), de előtte még el kell mennie Jeruzsálembe, hogy átadja a Macedóniában gyűjtött adományokat (15,28-29). Mindebből arra következtethetünk, hogy a levél Korinthusban íródott 56 elején (vö. ApCsel 20,2; Róm 16,1.22.23; 1Kor 1,14).

Címzettek:

Római gyülekezet, melynek kialakulása nem választható el a Rómában élő zsidó közösség történetétől. Dio Cassiustól tudjuk, hogy Claudius császár Kr.u. 41-ben gyülekezési tilalmat rendel el a zsidóknak – Rómából nagy számuk miatt már nem tudja kiűldözni őket. Ennek következtében a zsidók Rómában egymástól független közösségekben gyűltek össze (házi gyülekezetek). Két nagyobb üldözés éri a zsidókat az I. évszázadban, az első Kr.u. 19-ben Tiberius, a második Kr.u. 49-ben Claudius alatt. Ez utóbbi külön érdekessége, hogy az üldöztetés okaként Claudius edictuma az egy bizonyos „Chrestos” miatt kirobbant nézeteltérést nevezi meg. Az ediktum nem csupán a zsidókat érintette, de két szempontból a keresztyénségre nézve is fontos következményekkel járt: elősegítette a keresztyénség végleges elválását a zsinagógáktól, másrészt a gyülekezetek összetétele erőteljesen megváltozott, túlsúlyba kerültek a pogánykeresztyének. Néró uralkodása alatt, amikor Kr.u. 64-ben üldözi a keresztyéneket, a hatóságok már különbséget tettek zsidók és keresztyének között.

Az erősek és gyengék csoportja aktuális probléma Rómában is, de ezek az elnevezések más csoportokra utalnak, mint Korinthusban. Rómában a „gyengék” nem csupán az áldozati hús evésétől tartózkodnak, de mint az a 14,2.21a-ból kiderül, a hús élvezetétől általában, sőt bort sem fogyasztanak (14,21b), valamint a napokat sem tartják egyformának (14,5). A „gyengék” viselkedése mögött számos eszmei áramlat nyomai felfedezhetőek (pitagóreusok, misztériumvallások), legvalószínűbb azonban mégis egy zsidókeresztyén csoportot feltételezni a háttérben (vö. Dan 1,3-16).

A levélírás körülményei:

A levél céljaként a következő elemeket kell kiemelnünk:

1. a tervezett spanyol utazás támogatásának kérése a római gyülekezettől
2. a római gyülekezet támogatásának kérése az apostolra váró vitákban az adomány átadása kapcsán Jeruzsálembe
3. védekezés a Pál ellenes júdaista agitációval szemben, amire az apostolnak számíthatnia kell Jeruzsálembe éppen úgy, mint Rómában
4. a páli teológia értelmezéséből adódó félreértések tisztázása

Tradíciók:

A legfontosabb tradícióként a levélben a keresztség sákramentumához kapcsolódó hagyományanyagokat kell megemlíteni. Már a 3,25k-ben egy keresztelési formulát épít be

érvelésébe. Jézust Isten az engesztelés helyévé tette (ἱλαστήριον – ez a frigyládának tulajdonképpen a fedele, a két kerub közötti terület, ahová a főpap évente egyszer a nép bűnéért az áldozat vérént hintette), halála a benne hívőnek és megkeresztelkedőnek az igazságot hozza el (lásd továbbá 6,3k).

Misztériumvallások szókincséhez hasonló kifejezések, más tartalommal.

Ellenfelek:

Pogányok (1,22kk) – zsidók általában (2 fejezet) – nem is annyira ellenfelek, mint sokkal inkább a teológiai gondolatok kifejtéséhez szolgáló bevezetés ezeknek a csoportoknak az említése.

Teológiai tanítás:

Alapállítás: 1,16k. Két oldalról megvilágítva a problémát. pogányok – zsidók: A törvényből csak a bűn felismerése adódik (3,20). Úgy a zsidók a törvényükkel, mint a pogányok a törvény ismerete nélkül kárhozatra vannak hát ítélve. Ebben a kiúttalan helyzetben csupán egyetlen lehetőség áll az ember előtt a kegyelem, ami Isten üdvözítő cselekedetében jelent meg. Isten igazsága Jézusban törvény nélkül vált megragadhatóvá (3,21k) mindenki számára, mert nincsen különbség, mindenki vétkezett. Az emberek illetén összetartozását erősíti Ábrahám példája is (4), mint ahogyan Ádámé is (5,12-21). A következő fejezetben a keresztség jelenik meg, mit az új élet forrása (6,1-11), majd ezt követi az új és a régi létezés összehasonlítása (7.8) a jelenből, tehát az újjászületett élet felől.

A 9-11 fejezetek tematikája Pál a levél korábbi részében kifejtett megigazulás tanának ill. annak a speciális helyzetnek a következménye, ami a gyülekezethez köti.

A parainetikus részben Pál mindenekelőtt a 6-8-hoz nyúlik vissza. Ott az új élet lehetőségéről szólt, a lelki gondozói részben pedig arról beszél, hogy ez az új élet megköveteli a teljes embert.

A levél egységessége:

A levél szöveg- és irodalomkritikailag legnehezebben meghatározható része a 16. fejezet. Ha megnézzük a kritikai apparátust, úgy azt láthatjuk, hogy a 16,24 a legrégebbi szövegvariánsokban nem volt benne, ami arra enged következtetni, hogy, mint a főképpen a nyugati szövegvariánsokban megjelenő záródoxológia kapcsolóverse, későbbi betoldás eredménye. Ez igaznak látszik a doxológiára magára is (16,25-27); feltehetőleg eredetileg nem volt a levél része, ezen a helyen valószínűleg a keleti szövegvariánsokban szereplő doxológia állt.

Hogyan került bele az üdvözlések sorába a 16,17-20a, a tévtanítók elleni kirohanás, ami ezzel megszakítja az üdvözlések sorát és egyébként a parainézishez tartozik, így állhatna annak a végén. További megfigyelés, hogy ebben a néhány versben 6 páli hapax legomenon található és az érvelés stílusa is inkább a deuteropáli leveleknek felel meg (vö. 2Tim 3,1-9). Ugyancsak egy későbbi glosszára kell gyanakodnunk a 7,25b esetében is, mivel az érvelésben logikája szerint a 7,25a előtt kellene álljon. Ezt a megfigyelést támasztja alá az is, hogy a 7,1-25a-ban egy szó sem esik a törvény szolgálatáról, hiszen azt lehetetlenné teszi a bűn.